

Alternativa

IAKO su nam službenici iz kabineta Nikole Selakovića u telefonskom razgovoru 23. decembra rekli da ministar pravde podržava naš koncept izmena Zakona o stečaju, ipak je ministar sledećeg dana odbio je da razgovara sa delegacijom protesta održanog pod sloganom UPRAVU U STEČAJU RADNICIMA! Za sada smo, čini se, ostali uskraćeni za komentar vrha vlasti na predloge da se upravljanje nad preduzećima u stečaju oduzme od korumpiranog državnog aparata i preda radnicima. Ili nismo? U ovom broju prenosimo tekst izlaganja advokata Aleksandra Lojpura na našem seminaru o delu Borisa Kidriča i Edvarda Kardelja održanom oktobra ove godine. Izučavanje iskustva jugoslovenskog samoupravnog socijalizma, i nastavak borbe za radničku upravu u stečaju, podjednako su važni aspekti problema područljivanja svojine danas. Učitelj nezalica i njegovi komiteti

PRAVNO i ekonomsko uređenje koje je uvedeno zakonom u SFRJ i u svim federalnim jedinicama SFRJ počev od 1963. godine i koje se razvijalo i trajalo gotovo trideset godina, sve do oružanih sukoba i raspada SFRJ 1992. godine, bilo je vrlo unikatno uređenje, zasnovano na političkoj i ekonomskoj teoriji socijalističkog samoupravljanja i tzv. društvenoj svojini.

Kakav je to sistem bio?

Imao jedan dobar vic kojeg sam čuo početkom sedemdesetih godina ka gimbazijalom. To je period kada je besneo hiljadni rat između SAD i SSSR. Kaže vic – vozili se Tito, Brežnjev i Nikson kolima i našli su na raskrsnicu sa dva putoteka: kapitalizam i socijalizam. Brežnjev kaže vozacu: „Skreni levo, idemo u socijalizam“. Nikson kaže vozacu: „Daj levu žrnigavac, a skreni desno“.

Kakav je bio život običnog čoveka u tom unikatnom sistemu daj žrnigavac za socijalizam, a skreni u kapitalizam, kratko svedočenje očeviđaca rečiće govoriti o bilo kojne naučne analize.

Pre neki dan, tačnije 6. oktobra 2013. godine, Radio Slobodna Evropa je preko Radija B92, u zajedničkoj emisiji koja se emituje u 14.00 časova svakog radnog dana, emitovao intervju sa jednim od takvih očeviđaca. Citiram u celosti taj intervjut:

Ovoga puta nudimo priču iz ugla radnika koji je svojim očima gledao propadanje firme u kojoj je ulazio ceo svoj radni vek, očekujući da to radi i za svoju decu.

RSE: Zašto nećete da vas predstavimo imenom i prezimenom?

Gost: U današnjoj Srbiji može da bude svašta, tako da privatizacija, koja je bila u „Fidelinku“, može da ima nekog negativnog efekta za mene i za moju porodicu.

RSE: Iako ste već penzioner?

Gost: Nema to veze.

RSE: Kada ste se zaposlili u toj firmi?

Gost: Zaposlio sam se početkom sedamdesetih godina sa 22 godine. Radio sam 35 godina u toj firmi. Pošto nisam imao dovoljno staza za penziju, morao sam da radim godinu dana u drugoj firmi, odakle sam otšao u penziju.

RSE: Kako je izgledala „Fidelinka“ dok ste vi radili u njoj? Na kojem radnom mestu ste radili?

Gost: „Fidelinka“ je bila moćna i ugledna firma. Na teritoriji velike Jugoslavije bila je jedna od vodećih u pečarsko-testeničarskoj industriji. Imala je zaposlenih skoro 600 radnika ili 600 familija. Deca radnika su dobijali stipendiju za školovanje i mogla su da letuju na teret firme. Radnici su imali tri ili četiri odmarališta, u koja su mogli tokom leta da odu preko sindikata, koji je vodio brigu o radnicima koji su bili zaposleni u njoj.

RSE: Kakve su bile plate?

Gost: Plate su bile više nego dobre. Na kraju godine je podvučena crta i uvez je bila 13. plata u visini plate ili plate i pol. Radnici „Fidelinke“ su sa dobrim zaradama odazivali u penziju.

RSE: Kako ste živeli sa tom platom?

Gost: Mogli smo da odemo na odmor jednom godišnjem sa familijom. Mogli smo da uzmemo na kredit auto. Dobijali smo kredite od firme za izgradnju stambenih objekata. Toliko je bilo sredstava u Fondu zajedničke potrošnje da ta sredstva ljudi nisu mogli da potroše. Kredit je bio jedan posto godišnje.

RSE: Hoće li vam verovati mlađa generacija?

Gost: Ne znam. Onda je bilo lepo i želeo bih da i oni dožive. I moja deca su istom soso koji smo mi ostavili njima.

RSE: Na kom ste radnom mestu radili?

Gost: Radio sam u sirovinskom sektoru. Saradivao sam

sa poljoprivrednicima, privatnim i društvenim organizacijama. Otkupljivali smo za potrebe „Fidelinke“ celokupan rod ponuđen na ovoj teritoriji. „Fidelinka“ je imala veliku peku i četiri milna, koja smo morali snabdevati skoro sa 100.000 tona pšenice godišnje. Pored toga smo radili skladištenje kukuruza, sunokreta i svih ostalih proizvoda koji su bili skladišteni u tranzitu na teritoriji ŽTP Subotice. Radili smo isporuku za čitavu Jugoslaviju. Bili smo među vodećim firmama. Konkurenčija nam je bila „Danubis“ iz Novog Sada ili „PKB“ Beograd. Izvozili smo vrlo malo i sve smo plasirali na teritoriji velike Jugoslavije, od Devdelje do Triglava. Imali smo predstavnštva u Zagrebu, Ljubljani, Osijeku, Beogradu, Nišu i Prištini.

RSE: Da li ste rado odlazili na posao?

Gost: Naravno. Odlažao sam sa velikim zadovoljstvom i nadom da će tako otid i kući u 14. Nije bilo ucenjivanja da moramo da radimo duže. Znalo se dokle se radi. Eventualno, ako su došli gosti u firmu, onda smo ostali malo duže. Bila je izuzetno prijatna atmosfera u firmi, bez ikakvih tenzija. Odgovornost je postojala i morali smo sva pretpostavljeno svakoga dana da referišemo, ali to je sve proticalo u jednom humanom raspoloženju.

Kakav je bio život običnog čoveka u tom unikatnom sistemu daj žrnigavac za socijalizam, a skreni u kapitalizam, kratko svedočenje očeviđaca rečiće govoriti o bilo kojne naučne analize.

Pre neki dan, tačnije 6. oktobra 2013. godine, Radio Slobodna Evropa je preko Radija B92, u zajedničkoj emisiji koja se emituje u 14.00 časova svakog radnog dana, emitovao intervjut sa jednim od takvih očeviđaca.

Citiram u celosti taj intervjut:

RSE: Da to nije malo ulepšana priča, obzirom da su u pitanju sećanja, sada već vremešnog čoveka u penziji?

Gost: Možda jesu, ali ja to tako osećam.

RSE: Reki ste da je od „Fidelinke“ živelo 600 porodica. Kako to mislite?

Gost: „Fidelinka“ je izdržavala cele porodice od tri do sedam članova jer su deca zaposleni, osnovci, srednjoškolci i fakultetlje, dobijali stipendije u tom iznosu, da su mogli sve svoje troškove da pokriju na fakultetu. „Fidelinka“ je je lude posle i poslala. Zato je bila porodična firma. Ne u tomu smislu reči, nego u dobrom. Milarevin sin je bio milinar, knjigovođin, možda milinar, možda ekonomista, ali su su se zaposljivali u „Fidelinku“ jer je bilo dika raditi za nju.

U svom izlaganju vratiti se na ovaj intervjut – da u delovima pokažemo kako je u praksi funkcionišao Kardeljev sistem.

U poznatom Kardeljevom delu „Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja“ iz 1979. godine mogu se naći sledeće rečenice koje dobro opisuju osnovna polazišta Kardeljeve teorije.

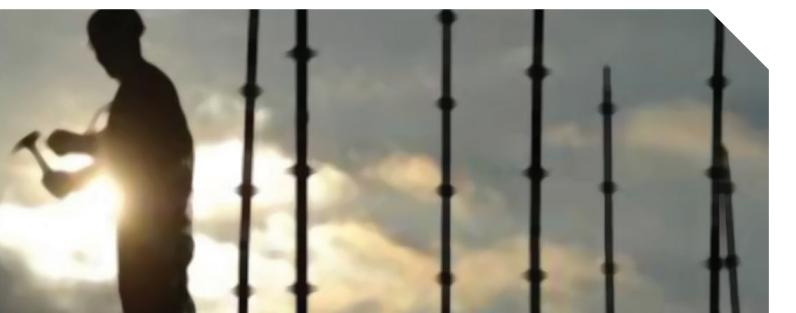
Prva stvar je jedna filozofska sociološka definicija samoupravljanja: „Sreću čoveka na može doneti ni država, ni sistem, ni politička stranka. Sreću čovek može sebi stvoriti samo on sam. Ali ne on sam kao jedinka, nego sam u ravnopravnim odnosima sa drugim jude. Avanguardne snage socijalizma i socijalističko društvo, prema tome, mogu imati samo jedan cilj, a to je da, prema mogućnostima datog istorijskog trenutka, stvaraju uslove u kojima će čovek biti što slobodniji u takvom ličnom izražavanju i stvaranju da može – na osnovi društvene svojine na sredstva za proizvodnju – slobodno raditi i stvarati za svoju sreću. To je samoupravljanje.“

Druga stvar je marksistička osnova društveno ekonomskog uređenja: „Dosledno ukidanje svakog oblike svojinskog ili monopolističkog prisvajanja kapitala ili upravljanja kapitalom moguće je, prema tome, samo u uslovima kada područnički minuli radniku ostaje pod zajedničkom kontrolom svih radnika – kao sredstvo za proširivanje materijalne baze njihovog rada i borbe za višu produktivnost zajedničkog rada, a time i povećanje ukupnog i ličnog dohotka – u njihovom zajedničkom upravljanju oslonjenom na demokratski sistem ravnopravnih međusobnih odnosa i jednakih ličnih prava i obaveza radnika.“

Sedmo se na ovom mestu onih delova intervjua, u kojim očeviđac jugoslovenskog iskustva govori o svojoj fabrići – to je ono što Kardelj kaže u ovom citatu – područnički minuli rad radnika – to su dakle materijalna sredstva – fabrika i postrojenje) ostaje pod zajedničkom kontrolom svih radnika – kao sredstvo za proširivanje ma-

za samoobrazovanje Riten društvena pitanja

uciteljneznalica.org

Imenovati TO ratom

Aleksandar Lojpur
Kardelj – tvorac utopije ili alternative „liberalnoj demokratiji“

terijalne baze njihovog rada i borbe za višu produktivnost zajedničkog rada.

Pa onda ide onaj deo svedočenja iz „Fidelinke“ kad naš očeviđac kaže da su imali dobru platu – i da je radom na sredstvima fabrike finansijsku stanogradnju i obrazovanje porodice radnike – kako Kardelj kaže – a time i povećanje ukupnog i ličnog dohotka, i sve to u okviru političkog sistema kojeg Kardelj opisuje rečima: „U njihovom zajedničkom upravljanju oslonjenjem na demokratski sistem ravnopravnih međusobnih odnosa i jednakih ličnih prava i obaveza radnika.“

Na istom mestu ispisuje Kardelj i ovu rečenicu, svetstan opasnosti da mu se pripše mesiljan-

sko busanje u grudi, načalost tako karakteristično za današnje neuspesne političare: „Dakako, bilo bi apsurdno tvrditi da je oblik socijalističkog samoupravljanja kakav se razvio u Jugoslaviji jedini mogući oblik takvog demokratskog sistema neposrednog upravljanja radnika njihovim zajedničkim minulim radom... Ali, bez preterivanja možemo reći da socijalističko samoupravljanje najdoslednije i najjasnije otvara perspektivu takvog razvoja.“

Medutim, uprkos tomu što je društvena svojina de facto bila bez titulara u smislu klasičnih pravila građanskog prava, a de iure je njen titular bio „društvo“ koje, budući da nije bilo organizovan kao pravno lice nije postojalo u građansko – pravnom smislu kao titular, klasična ovlašćenja iz prava vlasništva – pravo korišćenja, pravo ubiranja plodova i pravo raspolažanja (ius utendi, ius fruendi i ius abutendi) de facto i de iure, pripadala su, kada je imovina preduzeća mogli, kako se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički savet (što bi bilo pandan upravnog odbora), čije članove imenuje zbor radnih ljudi. Tako fragmentisana pravna lica, radne jedinice, ili OOUR-i su mogli, tako da se da gorovilo, udruživati svoj rad u šire organizacione oblike, Radne organizacije, i preko tih širih oblika nastupati na tržištu, a Radne organizacije su moguće organizovana kao nezavisni pravni subjekti, osnovna organizacija udruženog rada, koja mora imati svoj odvojeni bankarski račun i svoje nezavisne organe upravljanja, zbor radnih ljudi čiji su članovi svih zaposleni u jednoj jedinici (to bi bilo pandan Skupštini pravnog društva) i radnički sav